

ТУРКИЙ ХАЛҚЛАР ИНТЕГРАЦИЯСИДА МИЛЛИЙ СПОРТ ТУРЛАРИНИНГ ЎРНИ

Каримов Одилжон Бахадирович

Андижон давлат педагогика институти ўқитувчиси

Odiljonovkarimov906@gmail.com

Аннотация. Ушбу мақолада туркий халқлар интеграцияси жараёнида миллий спорт турларининг ўрни ёритилган. Туркий спорт маданиятининг тарихий илдиэлари, унинг кўчманчи турмуш тарзи, ҳарбий тайёргарлик ва маънавий қадриятлар билан боғлиқлиги таҳлил қилинган. Асрлар давомида ижтимоий бирдамлик ва маданий ворисликни таъминлаб келган кураш, от ўйинлари, камондан ўқ отиш ва пойга каби анъанавий спорт турларига алоҳида эътибор қаратилган.

Шунингдек, мақолада замонавий шароитда, жумладан Туркий давлатлар ташкилоти фаолияти доирасида, миллий спорт турларининг туркий давлатлар интеграциясидаги аҳамияти очиб берилган. Хулоса қилиб айтилганда, миллий спорт турлари маданиятлараро алоқаларни мустаҳкамлаш, ёшларни тарбиялаш ва умумтуркий идентикликни шакллантиришнинг самарали воситаси эканлиги таъкидланади.

Калит сўзлар: туркий халқлар, интеграция, миллий спорт турлари, кураш, от ўйинлари, маданий ворислик, спорт анъанаси.

МЕСТО НАЦИОНАЛЬНОГО СПОРТА В ИНТЕГРАЦИИ ТУРЕЦКОГО НАРОДА

Аннотация. В данной статье рассматривается роль национальных видов спорта в процессе интеграции тюркских народов. Анализируются исторические истоки тюркской спортивной культуры, ее связь с кочевым образом жизни, военной подготовкой и духовными ценностями.

Особое внимание уделяется таким традиционным видам спорта, как борьба, конные игры, стрельба из лука и скачки, которые на протяжении веков выступали важным фактором социального сплочения и культурной преемственности. В статье также раскрывается значение национальных видов спорта в условиях современной интеграции тюркских государств, в том числе в рамках деятельности Организация тюркских государств. Делается вывод о том, что национальный спорт является эффективным инструментом укрепления межкультурных связей, воспитания молодежи и формирования общей тюркской идентичности.

Ключевые слова: тюркские народы, интеграция, национальные виды спорта, борьба, конные игры, культурная преемственность, спортивная традиция.

THE PLACE OF NATIONAL SPORTS IN THE INTEGRATION OF TURKISH PEOPLES

Annotation. This article examines the role of national sports in the integration of Turkic peoples. The study analyzes the historical origins of Turkic sports culture, its close

connection with nomadic lifestyle, military training, and spiritual values. Particular attention is paid to traditional sports such as wrestling, equestrian games, archery, and horse racing, which have historically served as important factors of social cohesion and cultural continuity. The article also highlights the significance of national sports in the context of modern integration processes among Turkic states, including cooperation within the framework of the Organization of Turkic States. The research concludes that national sports function as an effective tool for strengthening intercultural relations, educating the younger generation, and forming a shared Turkic identity.

Key words: Turkic peoples, integration, national sports, wrestling, equestrian games, cultural continuity, sports traditions.

КИРИШ

Глобаллашув жараёнлари кучайиб бораётган ҳозирги даврда халқлар ўртасидаги маданий, ижтимоий ва сиёсий интеграция масалалари алоҳида аҳамият касб этмоқда. Айниқса, тарихий илдизлари, тил бирлиги, урф-одат ва қадриятлари муштарак бўлган туркий халқлар учун интеграция табиий ва зарур жараёндир. Бу жараёнда сиёсий ва иқтисодий омиллар билан бир қаторда маданий-маънавий воситалар, жумладан, миллий спорт турлари муҳим бирлаштирувчи куч сифатида намоён бўлади.

Миллий спорт турлари туркий халқларнинг тарихий ҳаёт тарзи, ҳарбий тайёргарлиги, жисмоний камолоти ва маънавий дунёси билан чамбарчас боғлиқ бўлиб, асрлар давомида авлоддан-авлодга ўтиб келган. Шу боис, ушбу мақолада туркий халқлар интеграциясида миллий спорт турларининг ўрни, уларнинг тарихий шаклланиши, ижтимоий аҳамияти ва замонавий тараққиётдаги роли илмий-услубий жиҳатдан таҳлил қилинади.

МЕТОДОЛОГИЯ

Туркий халқларда миллий спорт турларининг тарихий илдизлари. Туркий халқлар тарихи кўчманчи ва ярим кўчманчи ҳаёт тарзи билан боғлиқ бўлиб, бу ҳаёт тарзи жисмоний чидамлилик, эпчиллик ва ҳарбий маҳоратни талаб этган. Шу сабабли, қадимдан спортга хос ҳаракатлар ҳарбий тайёргарликнинг ажралмас қисми ҳисобланган. От миниш, камон отиш, найза улоқтириш, қўл жанглари каби машқлар кейинчалик миллий спорт турлари сифатида шаклланган. Қадимги туркий жамиятда болалар ёшлигиданоқ жисмоний машқларга жалб этилган. Бу нафақат соғлом авлодни тарбиялаш,

балки қабила ва эл хавфсизлигини таъминлаш мақсадида амалга оширилган. Миллий спорт турлари орқали жисмоний бақувватлик, жасорат, сабр-тоқат, жамоавийлик каби фазилатлар шакллантирилган.

Миллий спорт турлари ва ижтимоий бирлик. Миллий спорт турлари туркий халқларда ижтимоий бирлик ва ҳамжиҳатликни мустаҳкамловчи омил бўлиб хизмат қилган. Байрамлар, тўйлар, ҳарбий ғалабалар муносабати билан ўтказилган мусобақалар халқни бир жойга тўплаб, умумий ғоя ва мақсад атрофида бирлаштирган.

Масалан, кураш мусобақалари нафақат жисмоний беллашув, балки мардлик, адолат ва ўзаро ҳурмат рамзи ҳисобланган. Ғолиблар халқ орасида катта ҳурматга сазовор бўлиб, улар эл ҳимоячиси сифатида эътироф этилган. Шу тариқа, миллий спорт орқали ижтимоий иерархия ва маънавий қадриятлар мустаҳкамланган.

МУХОКАМА

Туркий халқларга хос асосий миллий спорт турлари. Туркий халқлар орасида кенг тарқалган миллий спорт турларига қуйидагилар киради:

Кураш — барча туркий халқларга хос бўлган энг қадимий спорт тури. У жисмоний куч, эпчиллик ва ақлни уйғунлаштиради.

Кўкбўри (кокпар, улак) — от устида ўйнайдиган жамоавий ўйин бўлиб, жасорат ва жамоавийликни намоён этади.

От пойгаси — чавандозлик маданиятининг асоси, тезкорлик ва маҳоратни талаб қилади.

Камончилик — ҳарбий санъат билан боғлиқ бўлиб, диққат ва сабр-тоқатни ривожлантиради.

Найза улоқтириш ва қиличбозлик — қадимий ҳарбий машқлар негизида шаклланган спорт турлари.

Ушбу спорт турлари туркий халқларнинг умумий маданий коди сифатида хизмат қилиб, улар ўртасида маънавий яқинликни таъминлаган.

Миллий спорт турлари туркий халқлар маданиятида ворисийликни таъминловчи муҳим воситадир. Эпослар, дostonлар ва оғзаки ижод

намуналарида спортга оид сюжетлар кенг учрайди. «Алп» образи жисмоний куч, мардлик ва ватанпарварлик тимсоли сифатида тасвирланади.

Спорт орқали шаклланган қадриятлар — ҳалоллик, жасорат, рақибга ҳурмат, жамоа манфаатини устувор қўйиш — авлоддан-авлодга ўтиб, туркий халқларнинг маънавий бирлигини сақлаб келмоқда.

Замонавий даврда миллий спорт ва интеграция. Мустақиллик йилларида туркий давлатларда миллий спорт турларини тиклаш ва ривожлантиришга катта эътибор қаратилди. Миллий кураш турлари халқаро спорт майдонига чиқарилди, кўкбўри ва от спорти бўйича фестиваллар ташкил этилди.

Айниқса, Туркий давлатлар ташкилоти доирасида спорт соҳасида ҳамкорликнинг кучайиши туркий халқлар интеграциясини янги босқичга олиб чиқмоқда. Умумтуркий спорт ўйинлари, ёшлар мусобақалари ва спорт фестиваллари орқали халқлар ўртасида дўстлик ва ўзаро англашув мустаҳкамланмоқда.

Миллий спорт турлари ёш авлодни жисмоний ва маънавий жиҳатдан камол топтиришда катта аҳамиятга эга. Улар орқали ватанпарварлик, миллий ифтихор, интизом ва соғлом турмуш тарзига интилиш шаклланади. Таълим муассасаларида миллий спорт элементларини жисмоний тарбия дарсларига жорий этиш туркий халқлар тарихи ва маданиятига бўлган қизиқишни оширади, интегратив тафаккурни ривожлантиради.

Келажақда миллий спорт турларини рақамли платформалар орқали оммалаштириш, халқаро спорт ташкилотлари билан ҳамкорликни кучайтириш ва умумтуркий спорт маконини шакллантириш муҳим вазифалардан ҳисобланади. Бу жараён туркий халқлар интеграциясини фақат маданий эмас, балки ижтимоий-маънавий жиҳатдан ҳам чуқурлаштиради.

ХУЛОСА

Хулоса қилиб айтганда, миллий спорт турлари туркий халқлар интеграциясининг муҳим тарихий, маданий ва маънавий омили ҳисобланади. Улар асрлар давомида туркий жамият ҳаётида нафақат жисмоний тарбия воситаси, балки ижтимоий бирдамлик, ҳарбий тайёргарлик ва маънавий тарбиянинг самарали механизми сифатида хизмат қилиб келган. Қадимги

даврлардан бошлаб от спорти, кураш, камончилик ва жамоавий ўйинлар туркий халқларнинг умумий ҳаёт тарзи, дунёқараши ва қадриятларини шакллантиришда муҳим ўрин тутган.

Миллий спорт турлари орқали авлоддан-авлодга ўтиб келаётган жасорат, мардлик, ватанпарварлик, ўзаро ҳурмат ва жамоавийлик каби фазилатлар туркий халқларнинг маънавий бирлигини таъминлаб келмоқда. Бу спорт турлари халқларнинг маданий ворисийлигини сақлашда, тарихий хотирани мустаҳкамлашда ва миллий ўзликни англаш жараёнида муҳим омил сифатида намоён бўлади.

Бугунги кунда глобаллашув ва маданий бир хиллашув жараёнлари кучайиб бораётган бир пайтда миллий спорт турларини асраш ва ривожлантириш алоҳида аҳамият касб этмоқда. Замонавий интеграция жараёнларида, хусусан, туркий давлатлар ўртасидаги ҳамкорлик доирасида миллий спорт турлари халқ дипломатияси, ёшлар сиёсатини амалга ошириш ва ўзаро ишончни мустаҳкамлашнинг самарали воситасига айланмоқда. Умумтуркий спорт мусобақалари ва фестиваллари туркий халқлар ўртасидаги тарихий яқинликни янада мустаҳкамламоқда.

Шу билан бирга, миллий спорт турларини таълим тизимида, айниқса жисмоний тарбия ва маънавий-маърифий тарбия жараёнларига кенг жорий этиш орқали ёш авлодда миллий ифтихор, соғлом турмуш тарзига интилиш ва умумтуркий қадриятларга ҳурмат туйғуларини шакллантириш мумкин. Бу эса келажак авлоднинг маънавий баркамол ва жисмоний соғлом бўлиб вояга етишига хизмат қилади.

Демак, миллий спорт турларини тизимли равишда ривожлантириш, илмий жиҳатдан ўрганиш ва халқаро майдонда тарғиб этиш туркий халқлар интеграциясини чуқурлаштиришнинг муҳим стратегик йўналишларидан бири ҳисобланади. Ушбу йўналишда олиб бориладиган ишлар туркий халқларнинг умумий тарихи, маданияти ва келажagini бирлаштирувчи мустаҳкам пойдевор вазифасини бажаради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Каримов И.А. Юсак маънавият — Енгилмас куч. — Тошкент: Маънавият, 2008.

2. Аскарлов А.А. Ўзбек халқи этногенези ва этник тарихи. — Тошкент: Фан, 2007.
3. Толстов С.П. Древние культуры Средней Азии. — Москва: Наука, 1962.
4. Гумилёв Л.Н. Древние тюрки. — Москва: Айрис-пресс, 2007.
5. Кляшторный С.Г., Султанов Т.И. Государства и народы Евразийских степей. — Санкт-Петербург: Петербургское востоковедение, 2000.
6. Бромлей Ю.В. Этнос и этнография. — Москва: Наука, 1983.
7. Golden P.B. An Introduction to the History of the Turkic Peoples. — Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1992.
8. UNESCO. Traditional Sports and Games: Safeguarding Cultural Heritage. — Paris, 2017.
9. Хасанов Р. Миллий спорт турлари ва уларнинг тарбиявий аҳамияти. — Тошкент: Ўқитувчи, 2019.
10. Organization of Turkic States. Official documents and reports on cultural and sports cooperation.